

Social Work & Education

©SW&E. 2025

УДК 304

DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.7

Олена МАРТИНЕНКО,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01030;

o.h.martynenko@udu.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0002-6069-3817>

Рenate ВАЙНОЛА,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної освіти та соціальної роботи, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова 9, Київ, Україна, 01601;

vainola@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3365-293X>

Статус статті:

Отримано: серпень 25, 2025

1-шерецензування: вересень 12, 2025

Прийнято: вересень 30, 2025

Мартиненко, О., Вайнола, Р. (2025). Соціальна робота з сім'ями та дітьми у деокупованих громадах: досвід благодійних фондів. *Social Work and Education*, Vol. 12, No. 3 pp. 385-392. DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.7

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ ТА ДІТЬМИ У ДЕОКУПОВАНИХ ГРОМАДАХ: ДОСВІД БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ

Анотація. На тлі активної суспільно-політичної динаміки в Україні соціальна робота з вразливими категоріями населення на деокупованих територіях наділена особливою значущістю. В цьому контексті важлива роль відводиться діяльності благодійних фондів, котрі зосереджують значні зусилля на забезпеченні базових потреб дітей та сімей, нормалізації їх життєдіяльності. Метою статті є аналіз особливостей реалізації соціальної роботи з сім'ями та дітьми у деокупованих громадах в контексті досвіду благодійних фондів. У дослідженні визначено основні проблеми, які перешкоджають здійсненню ефективної соціальної роботи на деокупованих територіях України. З'ясовано, що соціальна діяльність благодійних фондів знаходить практичну реалізацію через різні інструменти та формати, зокрема, надання матеріальної допомоги та психологічної підтримки, медичне забезпечення, освітні проекти, реінтеграційні програми для постраждалих та внутрішньо переміщених осіб. У межах статті систематизовано дані щодо досвіду соціальної роботи з сім'ями у деокупованих громадах основних благодійних фондів, серед яких – Центр Волонтерства та Захисту, благодійний фонд «Let's help», благодійний фонд Віктора Лещинського, громадське об'єднання «Крізь війну», громадські організації «Всеукраїнський молодіжний рух Let's do it Ukraine» та «Звичайні люди», національна скаутська організація України «Пласт». Виокремлено основні форми та інструменти соціальної роботи благодійних фондів на деокупованих територіях. Обґрунтовано, що діяльність благодійних фондів у векторі соціальної роботи, які функціонують в сучасних умовах на деокупованих територіях, ускладнюється обмеженням доступом, руйнацією інфраструктури, бюрократизацією процесу отримання спеціальних дозволів, обмеженістю ресурсів. Доведено необхідність розширення можливостей реалізації програм допомоги вразливим категоріям населення у деокупованих громадах, розвитку соціального функціоналу благодійних фондів, інтенсифікації інвестиційного процесу в соціальній сфері.

Ключові слова: соціальна робота, вразливі категорії населення, психологічна підтримка, соціальна допомога, благодійний фонд, деокуповані громади.

ВСТУП

Створення та впровадження ефективної системи надання соціальних послуг розглядається як одна з основних функцій державного інституційного забезпечення. Особливої актуальності проблема набуває у часі війни, коли значна частка населення потребує практичної соціальної підтримки. Військова агресія РФ проти України спричиняє масштабні втрати ресурсів, руйнування та знищення критичної й цивільної інфраструктури, критичні умови життєдіяльності для вразливих категорій населення, зокрема, сімей з дітьми.

Питання практичної соціальної підтримки осіб у деокупованих громадах набуває особливої ваги у контексті покращення рівня якості життя та забезпечення соціального добробуту. Соціально спрямована діяльність благодійних фондів стає на сьогодні базовим фактором практичної підтримки цільової аудиторії вразливих верств населення на деокупованих територіях, забезпечення їх соціальної інтеграції, безперешкодного доступу до систем охорони здоров'я та освіти.

Проблематиці соціальній діяльності благодійних фондів приділена увага низки сучасних дослідників. Зокрема, у публікаціях О. Korolchuk та ін. (2023), О. Pankova, О. Kasperovych (2022), Л. Piankivska (2022) аналізуються аспекти розвитку сектору благодійних організацій на тлі тривалої війни в Україні. Автори позиціонують необхідністю трансформацію разових гуманітарних проєктів у систему регулярної соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, постраждалими від військових дій та вразливих категорій населення.

А. Ignatyuk, N. Prikozuk, A. Sholoyko (2023), Yu. Pasichnyk, О. Sukach (2022), О. Samborska (2020) обґрунтовують роль благодійних формацій у вдосконаленні системи соціальної роботи, досліджують діяльність найбільш відомих благодійних фондів, виокремлюють ключові проблеми соціального захисту населення в часі війни. Науковці пропонують основні шляхи їх розв'язання й акцентували увагу на необхідності реформування системи соціальної допомоги.

Водночас, N. Gusak, J. Martin, C. Sousa (2024), R. Pidlypna, О. Makara, B. Shevchuk (2022), R. Truell (2022) акцентують на моральних цінностях реалізації благодійної діяльності. Автори позиціонують волонтерську соціальну роботу ключовим фактором підвищення резильєнтності вразливих категорій населення, переконують у важливості вдосконалення механізмів соціального партнерства у процесі взаємодії держави, бізнес-сектору та громадськості. Науковці позиціонують особливо ефективними проєкти державно-приватного партнерства, в тому числі, у сфері соціальної діяльності, що комплементує принципам європейської інтеграції та гармонійного розвитку сучасного соціально відповідального суспільства.

Проблематиці приділена увага низки науковців, у тому числі, О. Mazurenko, G. Roshchin, I. Slychko (2023), A. Nilsson, A. Erlandsson, D. Västfjäll (2020), E. Schüring, M. Loewe (2021), J. Romaniuk, K. Farkas (2024).

Незважаючи на значний ступінь розробленості проблематики соціальної діяльності благодійних фондів в Україні, специфіка соціальної роботи з особами, які знаходяться у деокупованих громадах, потребує актуалізації в межах розширених досліджень.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є аналіз особливостей реалізації соціальної роботи з сім'ями та дітьми у деокупованих громадах в контексті досвіду благодійних фондів. У межах мети необхідно виокремити ряд завдань, зокрема: визначення основних проблем та перешкод для здійснення ефективної соціальної роботи на деокупованих територіях України; виокремлення основних інструментів та форматів реалізації соціальної роботи з сім'ями та дітьми у деокупованих громадах; систематизація інформації щодо досвіду соціальної діяльності найбільш відомих в Україні благодійних фондів; вивчення можливостей розширення програм соціальної допомоги вразливим категоріям населення у деокупованих громадах та розвитку соціального функціоналу благодійних фондів.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Тенденції до розвитку благодійної активності в українському суспільстві набули особливого розвитку на тлі повномасштабного вторгнення рф. За даними Charities Aid Foundation, у 2022 році Україна зайняла 10 місце у Світовому індексі благодійності (World Giving Index), а у 2023 році – другу позицію, що демонструє високий рівень суспільної активності громадян у сфері практичної соціальної підтримки вразливих верств населення та постраждалих осіб від наслідків війни. Загалом, зазначений Індекс репрезентує рівень залученості суспільства до підтримки благодійних ініціатив (World Giving Index, 2023).

Закон України «Про благодійну діяльність» детермінує означувану дефініцію як «добровільну особисту та/або майнову допомогу..., що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара» (On Charitable Activities and Charitable Organizations, 2012). Таким чином, соціальна діяльність благодійних фондів повинна розглядатись як система програм, дій, проєктів з проведення соціальної роботи, надання практичної матеріальної та психологічної допомоги та підтримки особам, які її потребують. До напрямів такої діяльності належать впровадження проєктів і програм з розв'язання пріоритетних соціальних проблем, що мають на меті покращення рівня якості життя осіб, які потребують підтримки чи опинились у складних життєвих обставинах.

Соціальна робота у контексті діяльності благодійних фондів в Україні знаходить практичну реалізацію через варіативні форми й інструменти, які дозволяють надавати матеріальну підтримку, забезпечувати медичну та психологічну допомогу, інтегрувати освітні проєкти, активно розвивати реінтеграційні програми для жертв воєнного конфлікту та внутрішньо переміщених осіб (Tkach & et., 2023). Загалом, інструменти мають володіти векторністю забезпечення базових потреб, реабілітації та соціальної адаптації.

Ключові форми та інструменти соціальної роботи у деокупованих громадах, що віднесені до досвіду благодійних фондів, передбачають:

1) реалізацію матеріальної підтримки (надання фінансової чи ресурсної підтримки для задоволення основних потреб);

2) надання психологічної підтримки (консультування з метою зниження рівня тривоги та стресу, подолання депресії та низки інших психологічних проблем);

3) медична допомога (надання доступу до послуг з охорони здоров'я, проведення медичних оглядів, лікування, реабілітації тощо);

4) освітня діяльність (організація навчальних програм, тренінгів, курсів, інших освітніх заходів);

5) реінтеграційні проекти (підтримка інтеграції та соціальної адаптації постраждалих категорій населення деокупованих громад, впровадження програм з професійної підготовки, програми регенерації соціального статусу тощо) (Yaroshenko та ін., 2024).

Перелічені ініціативи дозволяють суттєво підвищити рівень якості життя та соціальної адаптації вразливих категорій, надати практичну підтримку сім'ям, забезпечити безперервність освітнього процесу дітей, підтримувати доступ до медицини на належному рівні. Також, правильно організована соціальна робота сприяє підвищенню резильєнтності населення деокупованих територій.

Від початку повномасштабної війни РФ проти України у офіційному форматі зареєстровано понад дев'ять тисяч благодійних фондів та більше шести тисяч громадських організацій (Shumylo & Lastovskyi, 2024). У процесі соціальної діяльності благодійні формації стикаються з численними перешкодами та викликами, серед яких – ускладнений доступ до деокупованих територій, ускладнені умови, які часто унеможливають доступ представників соціальних служб та гуманітарних місій. Благодійні фонди, які проводять активну соціальну роботу у деокупованих громадах, стикаються з бюрократичними вимогами щодо одержання спеціальних дозволів, що блокує надання практичної матеріальної та психологічної допомоги вразливим верствам населення. Зазначені обмеження та складнощі стають причиною недосяжності соціальних проєктів та гуманітарної підтримки для значної частини потребуючих осіб.

Серед найбільш відомих благодійних фондів, які реалізуються в соціальній роботі з сім'ями та дітьми на деокупованих територіях, варто відзначити:

- благодійний фонд «Let's help»: у рамках тісної співпраці з Corteva Agriscience, фондом реалізовано низку соціальних програм, що спрямовані на подолання фінансових та побутових труднощів вразливими верствами, підвищення життєвого рівня місцевого населення;

- Центр Волонтерства та Захисту: фонд інтегрує численні проєкти у сфері соціальної роботи для практичної підтримки населення прифронтових та деокупованих локацій, координує роботу волонтерів у реалізації гуманітарної та психологічної допомоги, соціального супроводу, а також активно взаємодіє з місцевими громадами в контексті допомоги внутрішньо переміщеним особам, дітям-сиротам та багатодітним сім'ям;

- Громадське об'єднання «Крізь війну»: фонд зосереджує основні зусилля на підтримці дітей, їхніх батьків та медичної системи, надаючи потужну фінансову підтримку для системи охорони здоров'я, профілактики, реабілітації, закупівлі обладнання та матеріалів для медичних закладів, підвищення рівня кваліфікації лікарів;

- Громадська організація «Всеукраїнський молодіжний рух Let's do it Ukraine»: фонд асимілює зусилля ініціативної молоді для волонтерської діяльності в рамках численних проєктів підтримки соціально вразливих верств населення;

- Громадська організація «Звичайні люди»: фонд надає активну психологічну підтримку дітям і сім'ям у реабілітаційних центрах, лікарнях і будинках сімейного типу, а також реалізовує гуманітарну підтримку вразливих категорій соціуму, сприяє регенерації та психологічному відновленню;

- Благодійний фонд Віктора Лещинського: організація надає практичну підтримку переселенцям і біженцям, реалізовує активну соціальну діяльність у деокупованих локаціях країни;

- Національна скаутська організація України «Пласт»: фонд зосереджує зусилля на патріотичному вихованню українських дітей на базисі християнських моральних принципів, з метою розвитку національно свідомої, відповідальної молоді.

Необхідно зазначити вадливість своєчасного та максимально повного відновлення пошкодженої інфраструктури деокупованих територій для здійснення ефективної соціальної роботи. Відсутність доступу до критичних комунікацій, медичного обслуговування та освітніх послуг, суспільно-політична нестабільність та прямі військові дії створюють значні труднощі для благодійних фондів у реалізації допомоги, призводять до втрат ресурсів, часу, фінансів.

Також, порушена інфраструктура інтенсифікує аспекти соціальної нерівності, обмежує потенціал реінтеграції місцевого населення. Ситуація ускладнюється обмеженістю фінансово-ресурсного забезпечення, що ускладнює реалізацію проєктів допомоги населенню. Обмеженість властива й людським ресурсам, зважаючи на підвищені ризики і приховані небезпеки соціальної роботи волонтерів на деокупованих територіях.

Зазначені обмеження доволі часто слугують причиною звуження спроможності благодійних фондів у наданні адекватної цільової допомоги сім'ям і дітям у деокупованих громадах, як і бюрократичні перешкоди: складність отримання необхідних дозволів, невинуватене ліцензування, надмірні перевірки та аудити, суперечливі законодавчі вимоги. Це призводить не лише до зриву проєктів, втрати фінансових ресурсів та зростання недовіри зі сторони донорів, але й створює додатковий стрес для волонтерів, демотивує їх. Зазначене формує необхідність оптимізації використання ресурсів та спрощення адміністративних процедур.

ВИСНОВКИ

Як свідчать результати дослідження, соціальна робота з дітьми та сім'ями на деокупованих територіях в Україні реалізовується за допомогою використання різноманітних програм та інструментів, спрямованих на практичну підтримку вразливих категорій населення: матеріальну та психологічну допомогу, реінтеграцію, медичне та освітнє забезпечення. Проведена у дослідженні систематизація діяльності найбільш впливових благодійних фондів дозволила визначити основні проблеми та перешкоди для здійснення ефективної соціальної роботи із населенням у деокупованих громадах, серед яких – ускладнена

доступність територій, обмеженість людських та фінансових ресурсів, численні бюрократичні перешкоди, зруйнованість інфраструктурного забезпечення.

Практична значущість результатів проведеного дослідження вбачається у їх потенційному використанні для розроблення ефективних стратегій удосконалення соціальної діяльності благодійних фондів на деокупованих територіях для покращення рівня життя вразливих категорій населення, розширення програм соціальної допомоги. Перспективні наукові розробки мають бути зосереджені на проблемних аспектах управління ресурсами в соціальній роботі та формуванні концепцій скоординованої діяльності різних благодійних фондів, що функціонують у соціальному напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

Gusak, N., Martin, J., & Sousa, C. (2024). Reflections from a seminar series supporting Ukrainian social workers in time of war: Professional solidarity and human rights. *Journal of Human Rights and Social Work*, 9(3), 496-503. <https://doi.org/10.1007/s41134-024-00317-z>

Ignatyuk, A., Priказыuk, N., & Sholoyko, A. (2023). Functioning of the social protection system of Ukraine under modern challenges. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 6(53), 393-404. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4226>

Korolchuk, O., Zyma, I., Khrapatyi, S., Vikhliaiev, M., & Zavalko, K. (2023). Current issues of state regulation of psycho-social support in the conditions of war in Ukraine. *Neuropsychiatry i Neuropsychologia/Neuropsychiatry and Neuropsychology*, 18(1), 76-84. <https://doi.org/10.5114/nan.2023.129075>

Mazurenko, O. V., Roshchin, G. G., & Slychko, I. Y. (2023). Medical Assistance in the De-Occupied Ukrainian Territory. *Prehospital and Disaster Medicine*, 38(6), 807-812. doi:10.1017/S1049023X23006398

Nilsson, A., Erlandsson, A., & Västfjäll, D. (2020). Moral Foundations Theory and the Psychology of Charitable Giving. *European Journal of Personality*, 34, 431-447. DOI: <https://doi.org/10.1002/per.2256>.

On Charitable Activities and Charitable Organizations : Law of Ukraine of 5.07.2012. No. 5073-VI. Date of update: 23.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> [in Ukrainian]

Pankova, O., & Kasperovych, O. (2022). Ukrainian Volunteer Movement Under Conditions of Armed Russian Aggression: Opportunities, National, and Global Challenges for Ukraine's Post-War Recovery. *Journal of European Economy*, 21 (3), 270-87. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2022.03.270>.

Pasichnyk, Yu., & Sukach, O. (2022). Development of the system of social protection in Ukraine in the context of European choice. *Journal of European Economy*, 21(4(83), 448-473. <https://doi.org/10.35774/jee2022.04.448>

Piankivska, L. V. (2022). Social support of the individual in war conditions: Ukrainian and international experience. *Psychology*, 8(2), 76-84. DOI: 10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84

Pidlypna, R., Makara, O., & Shevchuk, B. (2022). Social insurance schemes: foreign experience in the realities of Ukraine. *VUZF Review*, 7(1), 115-128. <https://doi.org/10.38188/2534-9228.22.1.12>

Romaniuk, J. R., & Farkas, K. J. (2024). The transformation of social work in Ukraine before and during the war. *Society Register*, 8(1), 7. <https://doi.org/10.14746/sr.2024.8.1.01>

Samborska, O. (2020). Efficiency of social protection of the rural population in the united territorial community. *European Journal of Sustainable Development*, 9(3), 333-333. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n3p333>

Schüring, E., & Loewe, M. (2021). *Handbook on Social Protection Systems*. <https://doi.org/10.4337/9781839109119>

Shumylo, S., & Lastovskyi, V. (2024). Heroism of Ukrainian People in Twentieth and Twenty-First Centuries. In *Encyclopedia of Heroism Studies* (pp. 1084-1092). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-48129-1_455

Tkach, O., Batrymenko, O., Rudenko, S., Tovmash, D., Tupytsia, O., & Yakovleva, L. (2023). Improving mechanisms of social partnership in the system of «government-business-civil society» in the context of European integration. *Cuestiones Políticas*, 41 (79), 642–662. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4179.43>

Truell, R. (2022). Social work ethics in action: Ukraine. *International Journal of Social Work Values and Ethics*, 19(3), 14-28. <https://jswve.org/wp-content/uploads/2022/11/10-019-300-IJSWVE-2022.pdf#page=14>

Yaroshenko, O. M., Demenko, O. I., Moskalenko, O. V., Sliusar, A. M., & Vapnyarchuk, N. M. (2024). Social protection strategies in relations between Ukraine and the European Union. *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution-Brazilian Journal of Alternative Dispute Resolution-RBADR*, 6(11), 211-232. <https://doi.org/10.52028/rbadr.v6.i11.ART13.UKR>

World Giving Index 2023. Global trends in generosity. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/wgi_report_2023_final.pdf?sfvrsn=402a5447_2

SOCIAL WORK WITH FAMILIES AND CHILDREN IN DE-OCCUPIED COMMUNITIES: EXPERIENCE OF CHARITABLE FOUNDATIONS

Olena MARTYENKO, PhD student, Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine, Pyrohov Street, 9, Kyiv, Ukraine, 01030; o.h.martynenko@udu.edu.ua

Renate VAINOLA, doctor of pedagogical sciences, professor, professor of the department of social education and social work, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, 9 Pyrohova St., Kyiv, Ukraine, 01601; vainola@ukr.net

Abstract. *Against the backdrop of active socio-political dynamics in Ukraine, social work with vulnerable categories of the population in the deoccupied territories is of particular importance. In this context, an important role is played by the activities of charitable foundations, which focus significant efforts on ensuring the basic needs of children and families, normalizing their vital activities. The purpose of the article is to analyze the features of the implementation of social work with families and children in deoccupied communities in the context of the experience of charitable foundations. The study identifies the main problems that hinder the implementation of effective social work in the deoccupied territories of Ukraine. It was found that the social activities of charitable foundations find practical implementation through various tools and formats, in particular, the provision of material assistance and psychological support, medical care, educational projects, reintegration programs for victims and internally displaced persons. The article systematizes data on the experience of social work with families in deoccupied communities of major charitable foundations, including the Center for Volunteering and Protection, the Let's Help charitable foundation, the Viktor Leshchynskyi charitable foundation, the public association "Through the War", public organizations "All-Ukrainian Youth Movement Let's do it Ukraine" and "Ordinary People", and the national scout organization of Ukraine "Plast". The main forms and tools of social work of charitable foundations in the deoccupied territories are identified. It is substantiated that the activities of charitable foundations in the vector of social work, which operate in modern conditions in the deoccupied territories, are complicated by limited access, destruction of infrastructure, bureaucratization of the process of obtaining special permits, and limited resources. The need to expand the possibilities of implementing assistance programs for vulnerable categories of the population in deoccupied communities, develop the social functionality of charitable foundations, and intensify the investment process in the social sphere is proven.*

Keywords: social work, vulnerable populations, psychological support, social assistance, charitable foundation, de-occupied communities.

Article history:

Received: August 25, 2025

1st Revision: September 12, 2025

Accepted: September 30, 2025